

ЕНЦИКЛОПЕДИЧНІ ВІДОМОСТІ ПРО Т.Г. ШЕВЧЕНКА У ВИГЛЯДІ ЕЛЕКТРОННОГО ГІПЕРТЕКСТА НІМЕЦЬКОЮ МОВОЮ

Стаття присвячена питанню наявності відомостей про Т.Г. Шевченка у Інтернет-просторі, у тому числі німецькою мовою. Об'єктом дослідження обрано дані з енциклопедії Вікіпедія як потужного інструмента популяризації енциклопедичної інформації в світі. Проаналізовані наявні статті про Т.Г. Шевченка українською та німецькою мовами.

Ключові слова: електронний гіпертекст, енциклопедія, Вікіпедія, Шевченко, шевченкознавство, переклад.

Як відомо, твори Тараса Григоровича Шевченка звучать багатьма мовами світу. Німецька мова стала одним із найефектніших знарядь поширення творчого доробку Кобзаря. Як слушно зазначає у своїй монографії дослідниця творчості письменника Я.М. Погребенник, "на шляху, який пройшла поезія Шевченка до багатьох європейських народів, велику роль відіграла німецька мова й німецька література. Жодною іншою іноземною мовою твори Шевченка не перекладалися б стільки разів, скільки німецькою, в жодній літературі не з'являлося стільки статей і досліджень про поета, як в німецькій" [Погребенник 1973, 10].

Питання засвоєння літературної спадщини поета німецькою мовою та культурою має розглядатися у трьох аспектах: переклади творів Т.Г. Шевченка німецькою мовою, літературно-критичні розвідки українських та німецьких літературознавців, біографічні відомості про поета обома мовами, відображені в енциклопедіях.

Треба одразу зазначити, що ми не торкаємось перекладів творчого доробку Великого Кобзаря. Увага приділяється передусім енциклопедичним відомостям про життєвий та творчий шлях Т.Г. Шевченка, які подаються німецькою мовою.

Наукове та культурне надбання країни та її найяскравіших діячів всебічно висвітлюється в енциклопедіях. Паперові енциклопедії є прикладом звичайного гіпертексту. Популярні на сьогоднішній день

електронні та он-лайн енциклопедії репрезентують електронний гіпертекст, якому ми приділимо більш детальну увагу.

Поштовхом до дослідження стала робота над дисертацією, присвяченою перекладу електронного гіпертексту енциклопедії Вікіпедія німецькою мовою. Для практичного дослідження у рамках дисертації було обрано статті он-лайн енциклопедії про Тараса Шевченка, а також статті про шевченкознавство. Питанням перекладу наявних у Вікіпедії відомостей зацікавились студенти кафедри Теорії та практики перекладу з німецької мови Інституту філології КНУ ім. Тараса Шевченка (група магістрів 2013 – 2014 навчального року). Упродовж двох тижнів студенти перекладали українські статті про Т.Г. Шевченка, КНУ та про об'єкти, названі на честь Шевченка. Плідна співпраця з майбутніми перекладачами відкрила нові перспективи для популяризації імені Тараса Григоровича Шевченка в Інтернеті.

До святкування 200-річчя Тараса Шевченка запланована низка урочистих заходів, готуються до видання нові статті з питань дослідження творчості великого українського митця, одним із яких стане наше дослідження. Це зумовлює *актуальність* нашої розвідки.

Наша *мета* – виявити, які енциклопедичні відомості про ТГШ відкриті для доступу німецькомовному читачеві та чи наявні вони у достатніх обсягах.

Досягнення мети потребує вирішення таких конкретних *завдань*:

- враховуючи новітні енциклопедичні розвідки, зробити огляд потенційних джерел для створення електронних статей про ТГШ;
- розглянути поняття "електронний гіпертекст";
- оцінити популяризаторський потенціал наявних в українському Інтернеті статей;
- оцінити перекладацький бік справи, розглянувши відповідні українські енциклопедичні статті та їх переклад німецькою мовою;
- сформулювати необхідні висновки про ситуацію, що склалася.

Як вже зазначалось, до 200-річного ювілею Кобзаря здійснено запуск низки масштабних проєктів, створених в контексті бібліотечних шевченкознавчих студій. Найпомітнішим став проєкт Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАНУ під назвою "Шевченківська енциклопедія" в 6-ти томах [6, 7]. Перші два томи (з алфавітним покажчиком А-В та Г-З відповідно) містять загалом 2223 статті, де можна знайти основні відомості про життя, творчість і особистість Тараса Шевченка, його епоху та оточення, місце в національній та світовій культурі. Автори й укладачі

"Шевченківської енциклопедії", проаналізувавши багаторічну історію шевченкознавства, зробили плідну спробу підбити проміжні підсумки розвитку науки про Шевченка. Низка статей-персоналій охоплює інформацію про оточення Шевченка, дослідників його творчості, перекладачів та ін. Таким чином, широким колам україномовних читачів запропоновано надійний орієнтир у вивченні творчості геніального українського митця.

Немає сумнівів, що у питанні популяризації інформації перше місце в наш час посідає Інтернет, як глобальна мережа, як дієвий засіб швидко дізнатись про потрібні речі. Виникає поняття "Веб 2.0.", феномен якого ґрунтується на постійній взаємодії людей та на колективному створенні інформаційного контенту. Типовими прикладами таких взаємодій є сайти соціальних мереж, сервіс коротких повідомлень Твіттер, добре відома нам всім Вікіпедія та ін. Той самий Твіттер слугує потужним інструментом, який допомагає сучасним політикам та іншим відомим людям сучасності виразити та популяризувати свою точку зору.

Але як можна популяризувати в мережі ім'я історичної постаті, творча діяльність якої припадає на XIX століття? Для цього необхідно створювати цікавий контент (щоб привернути увагу якомога більшої кількості українських Інтернет-користувачів) та перекладати цей контент (щоб розповсюдити його в інших мовних секторах Інтернету).

До 2014 року планується підготувати та розмістити в Інтернеті енциклопедію Національного музею Тараса Шевченка – електронного варіанта Шевченківської енциклопедії, котрий зробить її зручною та доступною в користуванні для будь-якого користувача мережі [3]. "Ми закінчуємо зараз переговори, щоб з такою енциклопедією – спочатку українською, а потім російською та англійською мовами – вийти в Інтернет. Коли з будь-якої точки світу люди зможуть зайти і подивитись на Шевченка – це добре", – підкреслив Д.В. Стус, директор музею, у розмові із кореспондентом он-лайн видання УКРІНФОРМ [2].

Наразі в Інтернеті вже деякий час представлено попередній варіант такої україномовної енциклопедії [5]. Як зазначається на самому сайті, він знаходиться на стадії наповнення.

З 2009 року в Інтернеті розміщується електронна Енциклопедія життя та творчості ТГШ, розроблена М.І. Жарких, якому, як зазначається на самій сторінці, належать ідея, технологія, та

коментарі [1]. Енциклопедія представлена трьома мовами – українською, російською та англійською.

Вищезазначені електронні он-лайн енциклопедії мають характер електронного гіпертексту. Німецька дослідниця А. Шторрер виокремлює гіпертекст як "нелінійно організований текст з чіткою функцією і темою" та електронний текст як "лінійний текст, інтегрований в гіпертекстову мережу" [Storrer 2008, 213]. В традиційних текстах, наприклад, друкованих, немає елементів автоматичної, електронної навігації по тексту [Hueber 2002, 24]. В електронних текстах одне натискання – і ви вже не маєте перегортати сторінки багатотомної друкованої енциклопедії, а одразу опиняєтесь на потрібній вам сторінці електронної енциклопедії [Hueber 2002, 35].

На жаль, міжнародний популяризаторський потенціал таких веб-видань про Тараса Шевченка залишається досить низьким, оскільки кількість статей англійською мовою значно поступається обсягам українських та російських досліджень.

Загальновідомо, що за умови здійснення Інтернет-пошуку засобами Google одними з перших результатів пошуку будуть посилання на он-лайн енциклопедію Вікіпедія. Це потужний ресурс, потенціал якого у нашій справі важко переоцінити.

Кожна стаття у Вікіпедії, як зазначає німецький мовознавець Георг Рем, являє собою типовий приклад електронного гіпертексту, із розгалуженим гіперпосилковим апаратом як всередині статті, так і між статтями [Rehm 2006, 142]. Під час читання однієї статті можна зацікавитись певним терміном, оформленим як посилання, та, натиснувши на нього, перейти на іншу статтю. У свою чергу, якість посилання на цікаве вам явище у другій статті може привести вас на третю, і под.

Вікі-спільнота, що налічує тисячі авторів-волонтерів, опікується створенням та редагуванням статей, а також їх перекладом іншими мовами. Найстаріша універсальна енциклопедія Britannica, написана англійською мовою, певний час критикувала Вікіпедію за те, що автором статті міг стати будь-який користувач Інтернету, який зареєструвався на сайті. Однак автори Britannica не лише вивели свою енциклопедію до он-лайн-простору 1994 року, але з 2008 також дозволили зареєстрованим користувачам редагувати статті в режимі он-лайн. Певно, в цьому випадку був вловлений загальний тренд "Веб 2.0", згадуваний вище.

До статей у Вікіпедії висуваються такі самі вимоги, як до статті у друкованій енциклопедії: нейтральність, відсутність емоційних оцінок, високий рівень довідковості, прагнення до всебічного освітлення обраної теми, увага до бібліографічних відомостей та ін.

Під час пошуку наявних у Вікіпедії статей на тему шевченкознавства, студенти-перекладачі проаналізували стан та актуальність відомостей про Т.Г. Шевченка, представлених в україномовному та німецькомовному розділах. Загалом була проаналізована 21-на стаття українською мовою та здійснено переклад 11-ти статей на німецьку.

Статистика по наявних на Вікіпедії українських статтях показує, що наповнення українських статей відповідає вимогам, але досі не базується на матеріалах виданої у березні 2013 року Шевченківської енциклопедії. Очевидно, статті треба правити, додаючи до них відомості із новітніх розвідок шевченкознавців.

Статистика по німецьких перекладах, навпаки, невтішна. Тут можна виокремити декілька тенденцій.

Перша з них: обсяги німецького тексту є значно меншими порівняно з відповідною статтею українською мовою. Так, україномовна *стаття про Т.Г. Шевченка* містить 136 919 байтів інформації, тоді як німецька – лише 8.286 байтів.

Друга тенденція: німецькомовні статті створюються носіями відповідної мови, які розуміють українську мову (це зазначено у профайлі кожного користувача, що створює ту чи іншу статтю). Так, вже згадувана стаття про Т.Г. Шевченка була написана німецькомовною авторкою, яка володіє російською та українською мовами. Українці зазвичай не створюють статті іноземними мовами.

Третя тенденція: лівова частка українських статей не має відповідного німецького перекладу чи хоча б німецькомовного відповідника у Вікіпедії. Лише українською мовою наявна стаття *Австрійська література і Тарас Шевченко*, створена до того ж за одним бібліографічним джерелом. Статті *Німецька мова і Тарас Шевченко* досі не існує, навіть в українському варіанті. Проте є статті, у яких йдеться про зв'язок літературної спадщини Тараса Григоровича Шевченка із монгольською, мордовською, татарською та ін. літературами.

Ці тенденції зберігаються у статтях про об'єкти, названі на честь Кобзаря: *КНУ ім. Тараса Шевченка* (оригінал обсягом 76 744 байтів, німецький відповідник – лише 2.331 байтів, створений німцем), *Національна опера України імені Тараса Шевченка* (укр. 29 291, нім. –

2.026 байтів, створений німцем), *Національна премія України імені Тараса Шевченка* (укр. – 20 631, нім. – 1.260 байтів). Деякі важливі статті існують, проте лише українською мовою: *Літературно-меморіальний будинок-музей Тараса Шевченка, Пам'ятники Тарасові Шевченку, Тарас Шевченко і Київський університет*.

З огляду на це студентам було запропоновано перекласти названі статті німецькою мовою. Робота над перекладом здійснювалася упродовж двох тижнів. Переклад електронних гіпертекстів має свою специфіку, однак це перспективний напрямок, яким необхідно опанувати сучасним перекладачам. Результати цієї роботи, після внесення відповідних коректур, будуть опубліковані на Вікіпедії.

Враховуючи вищеназвані проблеми, що наразі існують у сфері розповсюдження енциклопедичних відомостей про Т.Г. Шевченка, та позитивний досвід залучення студентів до популяризації постаті Великого Кобзаря у світі, закликаємо колег наслідувати наш приклад.

Результати подальшого дослідження можуть бути застосовані у курсі для перекладачів "Переклад електронних гіпертекстів німецькою мовою".

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Енциклопедія життя та творчості ТГШ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.t-shevchenko.name/>. – (Останнє звернення 26.10.2013)

2. Музей Шевченка підготує інтернет-енциклопедію до 200-річчя Кобзаря [Електронний ресурс]. УКРІНФОРМ, 06.02.2013. – Режим доступу: http://www.ukrinform.ua/ukr/news/muzey_shevchenka_pidgotue_internet_entsiklopediyu_do_200_richchya_kobzarya_1794435.

3. Наукова діяльність Національного музею Тараса Шевченка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://museumshevchenko.org.ua/page.php?id=31>. –

4. *Погребенник, Я.М.* Шевченко німецькою мовою / Я.М. Погребенник. – К.: Наукова думка, 1973. – 299с.

5. Шевченківська енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.shevchcycl.kiev.ua/>. – (Останнє звернення 26.10.2013)

6. Шевченківська енциклопедія : в 6 т. – Т. 1: А–В / НАН України, Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка ; редкол. : М. Г. Жулинський (гол.) [та ін.]. – К., 2012. – 744 с. – ISBN 978-966-02-6420-5. – ISBN 978-966-02-6421-2 (т. 1)

7. Шевченківська енциклопедія : в 6 т. – Т. 2: Г–З / НАН України, Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка ; редкол.: М. Г. Жулинський (гол.) [та ін.]. – К., 2012. – 760 с. – ISBN 978-966-02-6420-5. – ISBN 978-966-02-6422-9 (т. 2)

8. *Huber, Oliver* Hyper-Text-Linguistik. (TAH: Ein Textlinguistisches Analysemodell für Hypertexte; Theoretisch und praktisch exemplifiziert am Problemfeld der typisierten Links von Hypertexten im World Wide Web). Diss., LMU München: Fakultät für Sprach- und Literaturwissenschaften. – 2002. – 276 S. ISBN: 9783638133951

9. *Rehm, Georg* Hypertextsorten: Definition, Struktur, Klassifikation / Georg Rehm. Norderstedt: Books on Demand GmbH, 2007. – 633 S. ISBN:9783833492938

10. *Storrer, Angelika* Hypertextlinguistik. In : Janich, Nina (Hrsg.) : Textlinguistik.

15 Einführungen. Tübingen (narr Studienbücher), 2008. – S. 211-227. ISBN: 9783823364320

11. Wikipedia.org [Електронний ресурс]. – Режим доступу до україномовного розділу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Головна_сторінка. – Режим доступу до німецькомовного розділу: <http://de.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Hauptseite>.

Стаття надійшла до редакції 28.10.2013

Альшева А.О., асп.,

Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ЭНЦИКЛОПЕДИЧЕСКИЕ СВЕДЕНИЯ О Т.Г. ШЕВЧЕНКО В ВИДЕ ЭЛЕКТРОННОГО ГИПЕРТЕКСТА НА НЕМЕЦКОМ ЯЗЫКЕ

Статья посвящена вопросу наличия сведений о Тарасе Григорьевиче Шевченко в Интернет-пространстве, в т.ч. и на немецком языке. В качестве объекта исследования выбраны данные из энциклопедии Википедия, как мощного инструмента популяризации энциклопедической информации в мире. Были проанализированы статьи о Т.Г. Шевченко на украинском и немецком языках.

Ключевые слова: *электронный гипертекст, энциклопедия, Википедия, Шевченко, перевод, шевченковедение.*

Alsheva A., PhD student,

Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

ENCYCLOPEDIA INFORMATION ABOUT TARAS SHEVCHENKO AS AN ELECTRONIC HYPERTEXT IN GERMAN

The article deals with the availability of information about T. Shevchenko on-line, including that in German. The information of

Wikipedia has been used as a powerful worldwide tool of encyclopedic knowledge popularization. German and Ukrainian articles about Taras Shevchenko have been analyzed.

Key words: *electronic hypertext, encyclopedia, Wikipedia, Shevchenko, Shevchenkology.*

УДК 81'255.4:821.111 (73)

Андрієнко Т.П., к. філол. н., доц.,

Інститут міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка

ВІДТВОРЕННЯ ФОЛЬКЛОРНИХ АЛЮЗІЙ В ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

Відтворення фольклорних алюзій у перекладі з англійської мови українською досліджується з огляду на наявність спільної текстової концептосфери, функції алюзії у вихідному тексті. Розглядається роль стратегій очуження й одомашнення у перекладі фольклорних алюзій у художньому тексті.

Ключові слова: *фольклорна алюзія, стратегія перекладу, очуження, одомашнення, переклад художнього тексту*

Особливості перекладу алюзій все частіше привертають увагу дослідників [1; 2; 3], оскільки алюзії надзвичайно важливі для інтерпретації смислу тексту. Відтворення алюзій становить одну з проблем перекладу, оскільки вони специфічні для кожної мови, культури і навіть епохи та пов'язані з істотним пластом лінгвокультури – її прецедентними текстами. Прецедентні тексти існують у свідомості мовців як особливі концепти, ментальні репрезентації, що виникають у процесі інтегрування інформації про текст у цілісну картину світу носія мови чи мовного колективу; корпус прецедентних текстів стає основою для формування у свідомості носіїв мови текстової концептосфери [5, с. 5]. Значним складником цієї концептосфери є фольклорні уявлення, які становлять глибинний пласт культурної свідомості народу, впливають на формування світогляду й осмислення інших явищ дійсності.

Відтворення алюзій є частиною ширшої перекладацької проблеми – передачі інтертекстуальних зв'язків у перекладі. Проте стратегії відтворення фольклорних алюзій у художньому перекладі досліджені недостатньо, що й зумовлює **актуальність** цього